

Aistė Pociūtė

Medicinos studentė, 24 m.

Birželio 29 d.

Mano pirmasis įrašas dienoraštyje. Tikiuosi, kad jis nebus paskutinis.

Ryte keldama žurnalinį staliuką sudaužiau didžiulę stiklinę lentyną. Jeigu tikėti prietarais – neša sėkmę. Diena iš tiesų turėjo būti džiugi. Prasidėjusi nuo malonių rūpesčių – ruošimosi į šventę, svarstymų kokias gėles ir balionus dovanoti universitetą baigiantiems draugams. Jų tarpe ir Karolis – šių metų ekspedicijos dalyvis. Juk baigti universitetą – didžiulė laimė, dar viena nauja patirtis, didžiulė pergalė, naujų galimybių pradžia, o laimę reikia švęsti. Jeigu ne savo, tai tų, kurie šalia, kurie įkvepia, kurie tau svarbūs ir brangūs, tačiau besėdint šventėje viską aptemdė Ramintos žinutė – negauname vizų. Kelionė, kurion mintyse jau leidausi prieš keletą savaitių, jau keliolika kartų spėjau susikrauti kuprinę, staiga pasidarė tolima ir miglota. Kodėl? Sunku suvokti ir rasti atsakymą. Tačiau jaučiausi taip lyg kažkas purvinomis letenomis būtų praropojęs mano širdimi. Riaumodamas ir piktas. Palikdamas mane su mintimis, liūdesiu ir nežinomybe.

Prieš keletą dienų lankiau senelių sodybą. Mano apsilankymas išbaidė elnią, kuris iki man pasirodant ramiai miegojo tarp ilgų žolių po obelimi. Turbūt šiandien aš visai kaip jis – išsigandęs, sutrikęs, pilnai nesuvokiantis, su kuo susidūrė, kokie išbandymai jo laukia.

Draugų ir artimųjų žinutės ir skambučiai su klausimais draskė širdį. Ir aš nuoširdžiai nežinojau, ką jiems atsakyti. „Be panikos“, „viskas bus gerai“ – labiau sau nei jiems tardavau.

Aš taip noriu tikėti. Gražiomis idėjomis ir gėriu. Noriu tikėti tuo, ką gali mūsų komandos rankos, žodžiai, dainos. Noriu tikėti, kad neprarasime optimizmo. Kad padrąsinsime vienas kitą. Galų gale, aš

nenusakomai noriu tikėti tuo, kad šukės, kurias širyt rinkau savo kambaryje, atneš mums sėkmę.

Su nerimu laikiu tom kas bus.

Liepos 19 d.

Rytas. Naktį beveik nemiegojau – nepaprastai bijojau, kad ryte neišgirsiu žadintuvo arba jis nenuskambės ir aš pramiegosiu. Tikriausiai užmigti nepadėjo ir jaudulys, nekantrumas, kurie bėgant paskutinėms dienomis iki ekspedicijos tapo didžiausiais mano palydovais. Dabar atrodo, kad mano kuprinė yra keletą kartų lengvesnė už visus jausmus, viltis, tikslus, kurie bando tilpti mano širdyje ir galvoje. Užsidedu batus. Kuprinę. Rakinu duris ir išeinu. Nežinodama, kokia būsiu, kai kitą kartą pro jas įeisiu.

Stoviu geležinkelio stotyje su tais, kurie man jau spėjo tapti tokie brangūs. Matau žmonių minioje draugų veidus. Kiek jų daug! Dar labiau graudinuosi. Pusbroliu su žmona, pusseserė, teta, klasiokės, vaikystės draugė. Aš šypsaisi ir trinu kumšteliu akis bandydama tiek save, tiek aplinkinius įtikinti, kad man tiesiog kažkas įkrito į akį. Noriu visus atėjusius mane išlydėti įsimesti kuprinėn ir vežtis kartu, bet negaliu, todėl klausau kiekvieno žodžio, deduosį širdin ir atmintim. Noriu išsaugoti kiekvieną šypseną, apkabinimą, bučinį, kad jeigu ekspedicijoje bus sunku, iš šių akimirų galėčiau pasisemti stiprybės. Dabar prisimenu ir visus tuos, kurie šiandien negalėjo atvykti, tačiau skyrė savo brangaus laiko susitikimams su manimi dar prieš man išvykstant. Prisimenu tuos, kurie rašė ir skambino. Ir kokia aš laiminga, kad šitiek žmonių mane brangina ir manimi tiki. Labiausiai man liūdna, kad nerandu to vieno, labiausiai tinkančio žodžio padėkai. Bet juk čia tik dešimt dienų. Taip? Po dešimties dienų aš vėl galėsiu juos visus sutikti, dalintis šypsenomis, emocijomis. Tuomet prisimenu tuos, kurie liko ten, kur aš šiandien vakare žengsiu pirmąjį žingsnį – Kazachstane. Priešingai nei man, jiems pas savo artimuosius taip ir nebuvo lemta grįžti. Drąsinu save ir lipu į traukinį.

Pakylame. Matau kaip veržiamės virš tankių debesų sluoksnio ir staiga pagalvoju, kad mano širdis šiandieną kažkur virš dangaus plazdena jau nuo paties ryto. Vejuosi ją. Su nežinomybės jausmu ir keistu grauduliu krūtinėje.

Lėktuve bandau užmigti. Kartais pavyksta, o kartais ne. Noriu miegoti kuo ilgiau ne tik dėl to, jog noriu, kad greičiau praeitų laikas lėktuve. Manau, kad pamiegojus emocijos ir keistas sunkumo jausmas, kuris nuo pat tada, kai palikome geležinkelio stotį lyg akmenėlis guli gerklėje, jau bus pradingęs.

Pasiekus Astaną emocijos šiek tiek jau aprimsta, pasimiršta atsiradus lengvam pasimetimo jausmui oro uoste. Pasai, kuprinės, pinigų keitimas... Visa tai gražina realybėn. Keista. Lyg kažką darau, tačiau nesuvokiu to, kur esu ir koks nuotykis šįvakar prasidėjo.

Liepos 20 d.

Pabudau aštuntą. Nepaisant to, kad lova buvo palyginus kieta, miegojau tikrai gerai. Tikriausiai vakarykštis nuovargis padarė savo. Susiruošę ir nubraukę nuo akių paskutinius miegus išvažiavome į Lietuvos ambasadą Kazachstane, kur mūsų laukė pusryčiai. Dar nepradėjus pusryčiauti, kalbant ambasadoriui, nualpo Aistė. Dar dabar užmerkusi akis matau kaip ji visu ūgiu plojasi ant žemės, jos smakras atšoka nuo grindų, o jame iš karto pasimato išsižiojusi žaizda. Visi išsigandome ir sujudome. Net Aistei atsigavus, negalėjau būti rami tol, kol nebuvau įsitikinusi, kad ji tikrai jaučiasi gerai. Buvo aišku, kad reikia mediko, kurio rankos būtų geriau įgudusios valdyti siuvimo priemones, nei manosios. Norėjau vykti kartu su Aiste į ligoninę, tačiau Nerijaus įkalbėta kartu su visa likusia komanda išvažiavau į Alžyr – buvusį moterų lagerį, kur šiandieną veikia muziejus.

Pasiekėme muziejų. Saulė šiandien negailėjo mums karštų spindulių. Ar visos dešimt dienų bus tokios kaitrios? Muziejuje praleidome keletą valandų. Po laiko jame – grįžome į Astaną, kur mūsų laukė iš ligoninės grįžusi Aistė. Pailsėję ir papietavę vėl sugužame į savo autobusus. Išvarginti karščio

pasidarome mieguisti, todėl dauguma susilankstome savo vietose tarp krūvos sunkių kuprinių ir užmiegame. Kartais prabudusi stebėdavau gamtą. Tokia svetima ir keista akiai. Ypač tik ką atvykus iš gyvybe žydinčių Lietuvos pievų, žalių miškų.

Po kelių valandų praleistų kelionėje Karagandos link sustojame prie pirmųjų kapinaičių. Tiesa, tikriausiai tikslingiau vartoti žodį „kapinės“ vietoje „kapinaitės“. Mūsų užduotis čia – surasti lietuvių kapus, juos aptvarkyti, suregistruoti. Pasiskirstome po keletą ir pradama pirmąjį kapinių šukavimą.

Žengiu tarp aukštų tvorų, brendu pro aukštas, sausas žoles. Ar čia tikrai ilsisi tie, kurie kažkada buvo kažkam brangūs?! Imu svarstyti, ar šios kapinės apleistos ar vis dar naudojamos. Kažkur tolumoje matau naują kapą. Nejaugi..? Einu tolyn. Dauguma kryžių prie kapelių provoslaviški. Kas kartą pamačius katalikišką kryžių atsirasdavo viltis, kad pagaliau radau paminklą, ant kurios bus iškalta lietuviška pavardė. Deja. Pradėjau jaustis lyg ieškočiau to, ko nepamečiau. Keistas nusivylimo jausmas apimdavo kiekvieną kartą, kai priėjusi artyn pamatydavau, kad paminklas pastatytas ne Lietuvos žmonėms. Arba tuomet, kai priėjusi prie kryžių išvysdavau tik numerį. Ką jis reiškia? Gal čia ilsisi tie, kurių likimas po tremties taip ir liko nežinomas?

Ir vis dėl to, man niekuomet nebuvo tekę lankytis labiau apleistose kapinėse. Kartais prisimindavau, kad protinga ir pažiūrėti sau po kojomis – fantazija prieš ekspediciją buvo gerokai įdARBINTA. Vis pagalvodavau, kaip reikėtų elgtis, jeigu iš tiesų pamatyčiau gyvatę ar driežą. Ir tikrai. Mačiau driežą. Riebus ir tingus jis kaitinosi priešais saulę. Ne iguana, tačiau pakankamai didelis, kitoks nei tie, kuriuos kaime gaudydavome kartu su broliu ir augindavome akvariume.

Po pusvalandžio radome pirmąjį lietuvių kapą. Kartu su Juru, Roku ir Enija jį sutvarkome, užrišame ant jo Lietuvos trispalvę. Kaip gera ir kartu liūdna. Ant akmeninės atminimo lentos lietuviški žodžiai. Bent tiek Lietuvos likę čia besiilsinčiam..

Karagandą pasiekiamo jau gerokai į vakarą. Apsistojame lietuvių užkeigoje. Įsitaisome miegoti palėpėje ant žemės, nusimaudome, pavakarieniaujame. Ištraukiu Gintarei rakštį, pertvarstau Aistės žaizdą ant smakro. Staiga prigaunu save nerimaujančią dėl to, kad netolimoje ateityje gali nutikti dar kažkas rimtesnio.

Vis dar jaučiu, kad pagalvojus apie vakarykštes išlydėtuves, širdis dar neramiai suspurda. Dar ir dėl to, kad rytoj Šiaurė ir Pietūs išsiskirs.

Liepos 21 d.

Tikriausiai dalis komandos šiandien pyksta ant mūsų už vakarykščius kikenimus naktį. Pati niekaip negalėjau užmigti dėl karščio ir supratau, kad labai laikiu to, kai jau miegosime palapinėse. Po pusryčių susitvarkome daiktus ir išvykstame. Labai laikiu to, kas įvyks šiandien.

Aplankome dar vieną muziejų. Po laiko muziejuje visi keliaujame pietauti mažoje vietinėje valgyklėlėje. Niekada nemaniau, kad esu išranki maistui. Visada buvau vaikas, kuris valgo viską, tačiau ši valgykla privertė mane nusistebėti pačia savimi.

Po pietų vėl sėdome į autobusą ir dar keletą kilometrų meiliai susispaudę važiuojame link Mamočkino kapinių, kur ilsisi tie, kurie taip ir nespėjo pavargti. Tai vaikų kapinaitės. Artėdami link kapinaičių matome upę – anksčiau jos čia nebuvo – vadinasi, ji taip pat teka ant vaikų palaikų. Aplink šiukšlės, gyvūnų kaulai. Tik paėję nuo kelio pamatome tvorele aptvertas kapines. Žengiame pro vartelius. Čia ilsisi vaikai, kurie mirė vos gimę arba nespėję sulaukti kelerių metų. Einu tolyn, o viduje labai keistas jausmas. Su kiekvienu mano žengiamu žingsniu vis labiau atrodo, jog kažkas prie kiekvienos kojos būtų pririšęs po didžiulį, sunkų akmenį. Kartais atrodo, kad tas akmuo man žengus žingsnį skaudžiai atsitrenkia į širdį... Po mano pėdomis tie, kurie nusikalto tik tuo, kad gimė. Skauda... Ar kažkas juos pamena? Kuo jie būtų galėję tapti? Matau pirmąsias ašaras ir apsikabinimus. Man taip pat vis sunkiau laikyti tą sunkų ir plėšiantį jausmą savyje. Ar tai viskas, ko šie vaikai nusipelnė? Vietoje gražios

vaikystės, lūpomis bėgiojančių šypsenų, lakstymo basomis po pirmąją iškritusią rasą jie teturi keletą paminklų, tvorą ir miglotą vietinių gyventojų prisiminimą, kad jie čia ilsisi. Atgal link autobuso einu tylėdama. Net nebandau ieškoti paaiškinimo tam, kas anuomet vyko. Jo neįmanoma rasti ir paaiškinti racionaliomis priežastimis. Sunku suvokti tai, kokio masto ši tragedija. Dar sunkiau suvokti, kad tiek daug patys nežinome apie tą laikmetį. Kalbėdami apie tremtį dažniausiai kalbame apie Sibirą, pamirštame arba nežinome, kad visa ši tragedija pareikalavo žymiai daugiau nekaltų žmonių likimų ir gyvybių.

Važiuojame toliau. Visi kiek tylesni ir labiau susimąstę. Žvelgiu į nutriušusius kaimus, nykius laukus. Tik po gerų penkiolikos minučių pavyko mintis nukreipti kiek kita linkme. Netrukus pasiekėme lauką, kurio tolumoje, sveika akis dar gali įžvelgti nedidelius kryželius. Einame jų link. Jeigu ne šie du lietuviški kryželiai, tikriausiai būtų visiškai neįmanoma įsivaizduoti, kad čia taip pat esama kapavietės.

Grįždami namo trumpam užsukame į dar vienas kapines Karagandoje, tačiau jose neužsibūname. Panašu, kad čia dar grįšime ir turėsime nemažai nuveikti.

Pagaliau pradėdame įsikūrinėti stovyklavietę. Ne tokią, kokią ją įsivaizdavau, kai manėme, kad vyksime į Sibirą, tačiau turime laužavietę, palapines ir vienas kitą. Apie septintą atsisveikiname su puse komandos. Nuoširdžiai tikiu, kad šis atsiskyrimas nepadarys mūsų dviem skirtingomis komandomis. Mes liekame čia, o kiekvieno iš jų šitaip laukiu grįžtančio!

Liepos 22 d.

Mielas dienorašti, turiu prisipažinti. Šiek tiek sukčiauju. Šiandien yra liepos 23 d., tačiau vakar neradau laiko prisėsti prie savo užrašų. Bandau prisiminti, kas įvyko vakar.

Kaip čia šalta! Atrodo, kad Šiaurės komanda bus visą šilumą išsivežusi kartu su savimi! Prisirengiau šilčiausiais įsidėtais rūbais. Negaišdami laiko pėsčiomis patraukiame į Mamyčių kapines. Jau prieš pusryčius nerimas ir liūdesys pakuteno širdelę, kai sužinojau, kad šiandieną ten vyksime.

Pasiekę kapines greitai pasiskirstėme darbus. Darbų eigoje pastebime, kad prie kiekvieno kryželio padėtas nedidelis pliušinis žaisliukas, mėtosi po keletą saldainių. Čia palaidoti tie, kurie šių paprastų vaikystės džiaugsmų taip ir nepatyrė... Kapinaičių gale, prie tvoros, randame kaulų. Mano anatomijos žinios leidžia atskirti, kad tai tikrai žmonių kaulai. Dar gerą dešimtį minučių vaikštau palei tvorą bandydama surasti daugiau kaulų, kad galėčiau sudėti juos į duobę. Palaidoju juos po saują žemių.

Nudažome kryželius, nuravime takelius, aptvarkome paminklus.

Jūs maži angelėliai, kurie sėdit ant pūkuoto debesies ir dabar žvelgiat į mus. Mes atėjome čia, pas jus, mes jus prisimename ir braukdami ašaras šypsomės jums...

Po pietų važiuojame į kapines Karagandoje. Prieš išvykdama į ekspediciją iš mamos pusseserės sužinojau, kad mano prosenelės brolis Juozapas gyveno Kazachstane ir yra palaidotas kažkuriose Karagandos kapinėse. Giliai širdyje viliuosi, kad pavyks rasti jo kapą. Leidžiamės į dar vienas lietuvių kapų paieškas. Vis stebiuosi pačių kapinių dydžiu, aukštomis tvoromis, neperžengiamais krūmynais, ant kapų augančiomis ir uogų gausumu stebinančiomis vyšniomis. Po beveik dviejų valandų prasideda lietus, kuris sujaukia mūsų paieškas. Brendame per aukštą žolę, netrukus kiaurai peršlampame tiek rūbus, tiek batus. Šalta. Laimei viską atperka tai, kad radome šiose kapinėse lietuvių kapų. Džiaugiamės, kad keletas pavardžių ant antkapių yra užrašyti ne kirilica, o lietuviška abėcėle!

Sušalę grįžome namo. Lijo kaip iš kibiro. Kas galėjo pagalvoti?

Liepos 23 d.

Naktį buvo kraupiai šalta. Pabudau gal keturis kartus ir vis bandžiau rasti būdą kaip apšilti. Lijo tikriausiai iki pat paryčių. Ryte susirengiau beveik visus turimus rubūs – tris marškinėlius, džemperį, striukę, apšivijau kaklą skara, kad vėl užklupus lietui taip nesušalčiau, kaip aną dieną.

Iš pradžių laukėme, kol Nerijus susitars dėl medienos. Kai ji pagaliau atsidūrė mūsų stovyklavietėje, supratome, kad jau artinasi laikas pradėti kryžių gamybą. Netrukus vėl iškeliavome ieškoti lietuvių kapų. Pirmosios kapinės, kurias šiandien lankėme, gana naujos. Tai reiškia, kad čia palaidoti lietuviai tikriausiai dar turi čia gyvenančių giminaičių ir artimųjų. Jau išeinant iš kapinių radau du lietuvių kapus, tačiau dėl mano jau minėtos priežasties, patraukėme kitų kapinių link. Ėjome gal keletą kilometrų. Prie pat įėjimo man pavyko atrasti dar vieną lietuvių kapą. Man šiandien sėkminga diena! Kartu su Nerijumi jį sutvarkome ir keliaujame toliau.

Mėlynos tvoros, metaliniai antkapiai, kryžiai – dabar net užsimerkusi matau kapinių vaizdus... Po valandėlės vėl atrandu lietuvių kapą. Sutvarkę jį keliaujame toliau. Po dešimties minučių prisimenu, kad palikau akinius nuo saulės prie anksčiau rasto kapo. Nutariu grįžti atgal. Gal orai pasitaisys ir man jų dar prireiks? Suradusi savo akinius sparčiai einu į priekį vis dar vildamasi, kad pavyks pasivyti Nerijų. Deja, greitai suprantu, kad jau būsiu pasimetusi. Aplink negirdėti nei gyvos dvasios. Dabar imu suprasti, kad esu viena viduryje kapinių, svetimoje šalyje. Nustembu, kad nesupanikuoju, stengiuosi vyti įkyrias mintis šalin ir viliuosi, kad man pavyks surasti dar bent vieną lietuvių kapą. Po pusvalandžio „vienatvės“ kapinėse ima darytis labai nejauku. Mūsų čia dvylika, o per visą šį laiką dar negirdėjau nei vieno komandos nario balso. Pagreitinu žingsnį. Bijau dar labiau nuklysti į šalį. Netrukus išvystu Antaną ir prisijungiu prie jo ir Karolio. Ne už ilgo traukiame link vietos, kur turime susitikti su visais ir papietauti, kol lauksime savo autobuso. Žinojome, kad po pietų mūsų lauks dar vienos kapinės. Greitai jas peržiūrime, nes čia jau lankėmės dieną, kai keliavome į Karagandą. Priešingai nei aną kartą, šį kartą šiose kapinėse man pavyksta rasti lietuvių kapelį! Dar kurį laiką patyrinėję užrašus ant antkapių pėsčiomis traukiame į dar vienas kapines. Visi jau kiek pavargę. Tiek

slegiančios kapinių atmosferos, tiek permainingų orų išvarginti. Vis bandome vienas kitą pralinksinti dainomis, juokais.

Vakaras. Sėdžiu prie laužo. Jau sutemę. Vaikinai darbuojasi prie kryžių. Nepaprastai džiaugiuosi, kad šiuo metu nelyja ir viliuosi, kad šianakt miegosiu jau kiek šilčiau nei vakar. Žiūriu į kelionę įsidėtas draugų ir artimųjų nuotraukas. Prisimenu išlydėtuves, šiek tiek susigraudinu. Galvoju apie tai, ką norėsiu jiems papasakoti ir nekantrauju greičiau susitikti.

Man darosi nejauku, kai pagalvoju koku greičiu čia lekia laikas. Ar Lietuvoje jis taip pat lekia taip pasiutusiai greitai? Tikriausiai dar sunku pilnai suvokti šios ekspedicijos reikšmingumą, tačiau sulig kiekvienu surastu ir sutvarkytu kapeliu jaučiu keistą ir malonų jausmą, kurį sunku nupasakoti. Galbūt atsiras žmogaus, kuris čia ilsisi, artimieji? Tvarkydama kapus labai dažnai pagalvoju, kad viskas labai laikina. Kapas greitai vėl apžels žole, tačiau mes prisidedame prie istorijos išsaugojimo, prisiminę čia likusių žmonių likimus.

Dažnai vaikščiodama tarp kapų vis prisimenu Evelinos ant vieno antkapio surastus žodžius:

„Aš drebančiomis rankomis dedu gėles ant tavo kapo. Ir žinau, kad tu dabar ant debesies. Ir aš atėjau čia ne tam, kad tave trukdyčiau. Tiesiog tavęs labia ilgiuosi...“

Liepos 24 d.

Šiandien man labai liūdna. Nesugebėčiau įvardinti visų priežasčių. Mūsų ekspedicija įpusėjo. O aš dar šitiek daug noriu nuveikti! Noriu, kad manimi būtų galima didžiuotis, noriu pati pajusti pasididžiavimą savimi! Rytoj jau išvykstame į Balchašą. Tikiu, kad ten mūsų taip pat lauks daug prasmingų darbų.

Gerklėje visą dieną kažkas sunkaus. Atrodo priežasties pravirkti net nereikėtų ieškoti. Kai vaikščiojome po kapines, labai džiaugiausi, kadėjau su Nerijumi. Jo ramybė truputėlį ramino ir mane.

O vėliau aš pasiklydau. Tradiciškai. Šį kartą išsigandau, nes toje kapinių dalyje buvome tik dviese su Nerijumi. Kapinės miške, ramios, tačiau turinčios kažkokią keistą atmosferą. Stengiausi negalvoti, kad esu čia viena, tačiau kartais pasijusdavau keistai, kai žvelgdavau į senas žmonių nuotraukas ant paminklų. Vis ėjau į priekį tikėdama, kad rasiu ne tik Nerijų, tačiau ir dar vieną lietuvių kapą. Galiausiai supratau, kad šitaip reikalai nevyksta. Nutariau eiti atgal. Netrukus išgirdau švilpuką. Pasidarė ramiau ir ėmiau eiti link jo.

Vakare vis tiek pravirkau. Rašau tai ne todėl, kad manyčiau, jog kažkam įdomu tai, kad neatlaikiau emocinės įtampos. Norėjau pasidžiaugti tuo, kad radau žmones, kurie padėjo man nusiraminti, susiimti, neperduoti sunkių emocijų likusiai komandai. Kiek nuostabų žmonių man davė ši kelionė!

Atslūgus emocijoms šildausi prie laužo. Taip gera ir jauku. Matau, kad mūsų kryžiai dar neseniai buvę tik paprasta mediena, įgauna jiems reikiamą formą. Aš taip laikiu, kai išvysiu kaip jie iškyla!

Liepos 25 d.

Aš nemoku aprašyti to jausmo, kurį pajutau, kai šįryt vėl išvydau Aistę! Ją pamačiau pirmąją. Vėliau – kitus Šiaurės komandos narius. Kaip gera! Atrodo, kad būtume nesimatę amžinybę. Apsikabiname, dalinamės įspūdžiais. Gavome lauktuvių! Kumyso!

Labai gaila, tačiau už valandos jau turėjome iškelti į Balchašą. Dar vienas atsisveikinimas buvo neišvengiamas. Su kai kuriais jis buvo žymiai sunkesnis. Juk net nespėjome normaliai pasikalbėti ir išsipasakoti...

Važiuojame į Balchašą. Kartais žvelgdama pro langą jaučiausi labai keistai. Kur aš? Kodėl esu čia? Skurdus kraštovaizdis, nesibaigiančios stepės... Kaimai, kuriuos pravažiuojame, labai nuskurdę, nykūs ir pilni šiukšlių. Balchašo miestas turtinga augmenija ir architektūra man pasirodė taip pat nelabai galintis pasigirti. Kiek apleistas, išdegintas kaitrios saulės.

Susimetėme daiktus internate, kuriame apsistosime, kol čia būsime. Vykstame į susitikimą su Balchašo miesto meru. Po visų oficialumų atvažiavome į buvusio lagerio teritoriją. Čia stovi paminklai politiniams kaliniams. Aptvarkome teritoriją aplink juos. Vaikinai imasi statyti kryžių. Padedu maišyti cementą, renku akmenis. Netrukus matau, kaip kryžius įsikomponuoja tarp ten jau buvusių monumentų. Keistas jaumas...

Sustojame aplink kryžių. Įkalu paskutinę vinį, kad saulutė prie kryžiaus būtų visiškai pritvirtinta. Imame giedoti Tautišką giesmę. kažkas viduje sprogsta, apsverčia. Nebegaliu. Balsas užstringa. Padedu galvą Domui ant peties. Jis nušluosto man ašarą. Girdžiu šalia dar kelis drebančius balsus, o pati nebepajėgiu nusiraminti. Galvoje vienintelis klausimas: KODĖL?

Liepos 26 d.

Nežinau, kaip pradėti rašyti... Jeigu tik būčiau žinojusi kokia diena laukia...

Rytą pradėjome Balchašo muziejuje. Norėjau, kuo greičiau vykti į kapines, kad galėčiau greičiau vėl pajauti, kad darau kažką tikrai prasmingo. Dar prieš pietus ten ir iškeliavome. Kokio dydžio kapinės! O mes visas jas turime iššukuoti... Saulė plieskė kaip reikalas. Gana greitai pamiršau visas liūtis Karagandoje.

Šiose kapinėse radome labai daug lietuvių kapų, tačiau net ir gerokai pavargę neatradome Kaune sutiktos Liubovės tėvelio kapo. Grįžę į internatą susirinkome daiktus ir iškeliavome link Balchašo ežero. Jutau, kaip plaukiant į salą leidžiu savo mintims ir protui pailsėti, jaučiau kaip šypsena siekia vis platyn, o vėjas gaivina saulės nubučiuotą odą. Ramuma...

Pasiturškę ežere grįžome į laivą vakarienės. Staiga išgirdome šauksmus. Kartais gyvenime nutinka taip, kad atsiduriame tinkamoje vietoje ir tinkamu laiku. Už dešimties minučių Nerijus ir Karolis ištraukė du vietinius skenduolius iš vandens. Vienas buvo ištiktas didžiulio šoko, tačiau laimei jo gaivinti neprireikė. Pavertėme ant šono, apklojome, palaukėme, kol atsigaus. Grįžusi į laivą drebėjau.

Kokia trapi ta žmogaus gyvybė. Supratau ir tai kaip šitokie įvykiai suartina komandą. Visą laiką plaukdami atgalios dainavome, juokavome, buvome apsikabinę. Mano komanda, Jūs mano šeima...

Grįžę į internatą vaikinai vėl ėmėsi gaminti kryžių. Šį kryžių nutarėme papuošti lietuviškomis saulutėmis, todėl prie jo reikėjo gerokai daugiau triūso ir kruopštumo nei prie pirmojo mūsų iškelto kryžiaus. Jutau pareigą pagelbėti vaikinams ir pati prisidėti prie kryžiaus gaminimo. Supratau, kad ekspedicija eina į pabaigą ir norėjau, kuo daugiau savęs į ją įdėti. Taip pat jutau keistą norą prisidėti prie kryžiaus statymo dar ir dėl to, jog mano senelis yra nagingas kryždirbys, o tėčiui darbas su medžiu taip pat nėra svetimas. Norėjau, kad šis kryžius man leistų ne tik pagerbti čia likusius lietuvius, tačiau ir padėtų pajusti didesnę artumą su savo šeima, jos tradicijomis.

Liepos 27 d.

„Tilili tilili du varliukai maži,

Tilili tilili pasiklydo nakty.

Tilili tilili kol ryto sulauks,

Tilili tilili po lapu tyliai snaus.“

Tai pirmiausia šauna galvon, kai bandau prisiminti viską, kas šiandien įvyko. Rytiniai Nerijaus žodžiai, priminę apie ekspedicijos pabaigą ir sugraudinę beveik kiekvieną iš mūsų. Tuomet vėl autobusas, kryžius, kapų paieška.....

Bet apie viską iš pradžių.

Prieš pietus pasiekėme vietą, kurioje iki pietų turėjome pastatyti dar vieną kryžių. Viduryje stepių, tarp lagerio griuvėsių, toluomoje iš abiejų pusių matėsi kapinės. Kartu su Evelina ir Giedre patraukėme jų link. Galbūt ten taip pat rasime lietuvių kapų. Pasiėkus jas pasidarė liūdna. Atrodo, kad žemė stengiasi juos visiškai sunaikinti, nuslėpti, kad čia ilsisi žmonės. Dauguma antkapių nugriuvę, aplink šiukšlės, saulės išdeginta augmenija. Netrukus pačiame kapinių gale randu lietuvių kapą. Tiesiog

pritūpiu šalia ir pravirkstu. Gana greitai ateina Evelina su Giedre. Tylėdamos aptvarkome kapelį, uždegame Giedrės turėtą žvakutę. Kurį laiką apsikabinusios tylime, žiūrime į degančią žvakės liepsną, kurią smarkus vėjas vis kėsina užpūsti. Atgal einame tylėdamos. Ir vėl tas pats jau įprastas vaizdas po kojomis – šiukšlės, kaulai.

Apie dvyliką vaikinai pradeda kelti kryžių. Kartu su kitomis merginomis stoviu šalia jų ir visos kartu dainuojame. Sunku tvardyti emocijas. Neilgai trukus atvyksta katalikų kunigas su dviem vienuolėmis, kad pašventintų mūsų kryžių. Sustojame priešais juos kartu su vėliavomis. Įpusėjus apeigoms nualpsta Domas. Kai šitoks karštis, saulė ir nuovargis turbūt net neverta tuo per daug stebėtis. Kurį laiką būnu su juo. Kai įsitikinu, kad viskas gerai, kartu grįžtame prie visų į būrį. Matau, kaip kunigas bučiuoja mūsų kryžių, dėkoja mums už gerus ir prasmingus darbus. Gera...

Po visko tyčia nusitraukiau mamos dovanotą apyrankę su gintarėliais ir nuėmiau nuo jos tris gintariukus. Padėjau po akmenimis po kryžiumi – norėjau, kad čia liktų dalelė manęs, maža dalelė Lietuvos...

Vėliau – ilgas kelias pas Šiaurę...

Vakarėjant pasiekiamo Karagandą. Čia mūsų laukė dar dviejų kryžių statymas. Gera, kad savo misiją gražiais ir prasmingais darbais tiek Šiaurė, tiek Pietūs užbaigia kaip viena vieninga komanda. Kol merginos dainuoja, stiprios vyriškos rankos stengiasi, kad kryžius greičiau iškiltų viduryje laukų... Netrukus matome didelį lietuvišką kryžių. Neužsibūname per ilgai ir keliaujame į Mamyčių kapines.

Jau spėjo sutemti. Kiek įmanoma švietėmės prožektoriais, vairuotojai nukreipė autobusų lempas į kapinaičių pusę. Jau gana vėsu, glaudžiamės vieni prie kitų, dainuojame. Danguje mirksi mėnulis. Jis irgi šiandakt bando mums pašviesinti naktį, kad kryžius greičiau ir paprasčiau pasiektų tą vietą, kurioje ir turi būti..

Po visų darbų sėdime prie laužo. Kažkoks keistas jausmas. Arba visi tiesiog per daug paskendę savuose apmąstymuose. Bent jau aš stengiuosi apgalvoti viską, kas šiandien įvyko. Nuovargis man trukdo tą daryti, tačiau miegoti eiti nenoriu. Suprantu kokia neįkainojama ši akimirka, kad norėčiau, kad ji tęstusi tik ilgiau.

Ramuma, ramuma...

Liepos 29 d.

Lėktuvas. Snūduriuoju. Kartais pažvelgiu pro langą, tačiau greitai vėl pasidarau labai mieguista. Mintys vis sukasi apie tai, kas manęs lauks grįžus. Kas mane pasitiks? Ar iš viso kažkas lauks oro uoste? Ką rasiu grįžusi? Gi, dešimt dienų nieko negirdėjau apie artimuosius. Ar ten namie viskas gerai?

Priekyje manęs sėdi mažas berniukas. Pamojuoju jam kartą, užsidengiu akis lyg bandyčiau pasislėpti. Netrukus mano žaidimo taisyklės perima ir jis. Susidraugaujame. Staiga pajuntu keistą suvokimo akimirką. Ar jos visuomet ir atsiras pačiose netikėčiausiose vietose? Šalia manęs sėdi berniukas. Maždaug dvejų ar trejų metų amžiaus. Kūnu nubėga šiurpas. Juk tokiems vaikams vos prieš dieną statėmė kryžių mėnulio apšvietose Mamyčių kapinėse. Užmerkiu akis, apsimetu, kad užmigau. Labai nenoriu, kad mano mažasis draugas pamatytų mano skruostais riedančias ašaras.

Po keturių valandų skrydžio pradėdame leistis. Matau tą taip išsiilgtą žalumą. Susigraudinu. Kaip čia gražu ir gyva! Kaip visko pasiilgau! Vėl susigraudinu. Namai. Kaip gera grįžti.

Neįsivaizduoju, kiek prireiks laiko, kol visos mintys tvarkingai susidėlios į savus „stalčiukus“. Kol kas suprantu tiek – man ši kelionė tapo ne kelione Kazachstane, o kelione į Lietuvą. Į tokią Lietuvą, kuri man svarbi, kurią myliu. Į supratimą, kokia Ji nepakeičiama. Aš tikriausiai negrįžau iš ekspedicijos kitokiu žmogumi. Tikriausiai grįžau ta pati Aš tik su aiškesniu suvokimu, KAS ESU.

